Pr. Dr.
Laurențiu Rădoi

Episcopul Teofil al Râmnicului, un strălucit ierarh al Bisericii vâlcene (I)

Anul acesta, declarat în Patriarhia Română drept *Anul omagial al unității de credință și de neam* și *Anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918*, reprezintă pentru noi, cei de azi, un privilegiu să ne purtăm cu gândul la unul dintre ierarhii de seamă ai Bisericii noastre strămoșești, căruia îi revine meritul de a se fi remarcat printre cei dintâi ctitori ai vechii culturi românești. Este vorba despre episcopul Teofil al II-lea al Râmnicului, „personalitate reprezentativă a monahismului ortodox român”,[1] care a păstorit cu vrednicie eparhia din dreapta Oltului, apoi Mitropolia Țării Românești, militând pentru introducerea limbii române în slujbele bisericești, asemenea altor mari ierarhi contemporani, precum Varlaam al Moldovei și Simion Ștefan al Transilvaniei. Cu prilejul acestei comemorări, ne luăm îngăduința să-i închinăm câteva pagini, în care să-i conturăm personalitatea complexă, viața și activitatea, puse în slujba neamului și a credinței, într-un secol în care se conturează conștiința unității naționale, mai cu seamă după prima unire a celor trei țări românești sub un singur sceptru. Considerăm binevenit demersul, întrucât în această perioadă se împlinesc și 370 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

De neam român,[2] născut probabil în Oltenia, la sfârșitul secolului al XVI-lea,[3] viitorul ierarh a fost contemporan cu preotul Teofil Rudeanu de la Mănăstirea Cozia, fapt pentru care s-a spus în istoriografie, în mod greșit, că a aparținut familiei boierești Rudeanu. Deși nu-i știm numele de familie,[4] fără îndoială el a manifestat din copilărie înclinare spre cele duhovnicești, fiind închinoviat la Mănăstirea Bistrița, din județul Vâlcea, minunata ctitorie a boierului Barbu Craiovescu, în care au trăit de-a lungul anilor atâția călugări olteni. Sub îndrumarea starețului

1 Arhim. Veniamin MICLE, *Mănăstirea Bistrița olteană*, Sfânta Mănăstire Bistrița, 1996, p. 81.

2 Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești*, I, ed. II, București, 1925, p. 235.

3 EPARHIA RÂMNICULUI NOULUI SEVERIN, *Anuar pe anii 1921–1925*, București, 1924, p. 297 (se va cita Anuar); I. C. FILITTI, „Cu privire la mitropolitul Ungro-Vlahiei Teofil (1637-1648)”, în: *Arhivele Olteniei*, an. X (1931), nr. 56–58, p. 449 (se va cita AO); Econom D. GEORGESCU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române pentru clasa IV a liceelor de băieți și fete a școlilor normale de învățători și învățătoare*, București, 1930-1931, p. 88.

4 I. C. FILITTI, *Cu privire...*, p. 449.

Veniamin, a deprins aici toate rânduielile vieții călugărești, cu rugăciune, post și multe nevoințe, având posibilitatea să citească mulțimea cărților ce se găseau în biblioteca mănăstirii. Astfel, a crescut „în dragoste de limbă și carte românească",[5] dobândind o vastă cultură pentru treapta la care avea să ajungă.[6]

Prețuit de episcopul Efrem al Râmnicului și de frații săi în călugărie, a fost numit stareț al Bistriței, cârmuind acest locaș între 3 decembrie 1611 și 11 ianuarie 1617, când într-adevăr, un egumen Teofil se afla în fruntea lui.[7] Unii istorici susțin că era deja egumen în 1609, când restaurează bisericuța *Ovidenia*, din peștera Sfântului Grigorie Decapolitul, unde adăpostește tezaurul mănăstirii, pentru a-l salva de soldații principelui Gabriel Báthory din Transilvania, care năvălise în Țara Românească la 29 decembrie 1610.[8] În 1611, l-a ascuns aici de unguri și pe învățatul mitropolit grec Matei al Mirelor, egumenul Mănăstirii Dealu,[9] care, la inițiativa sa, a scris *Viața și slujba Sfântului Grigorie Decapolitul*, în versuri, și alte scrieri polemice și istorice.[10] Acesta avea să noteze în *Cronica* sa: „Temându-ne de înfățișarea lui Báthory Gabor [...] am venit în Mănăstirea zisă Bistrița unde, aflând o peșteră foarte mare, în care nu puteau pătrunde vrăjmașii [...], în care găsind sicriul ce cuprinde moaștele preasfinte ale lui Grigorie Decapolitul". După afirmațiile sale, aici era și egumenul „de frică în speluncă".[11]

Din activitatea pe care a desfășurat-o ca egumen, izvoarele vremii au păstrat mai multe însemnări. Astfel, știm că, la 3 decembrie 1611, Radu Mihnea (1611–1616) întărește Bistriței, „egumenului Theofil ieromonahul și fraților din acest locaș stăpânirea peste satul Costești, cu tot hotarul, venitul și vecinii care au fost cnezi, cumpărat de Mihail vv. de la toți megiașii din sat: Micle, Voicu, Barbu, Popa și Oprea al Moșoaei, cu ceata lor, cu 42.000 de aspri gata. S-au vândut de bună voie vecini, iar Mihail vv. a dăruit satul mănăstirii, pentru pomenire lui și părinților și mănăstirii întărire. Când a cumpărat Mihail vv. satul, era la ieșirea lui din țară și fiind la mare strâmtoare și necaz din toate părțile și fără bani a cumpărat satul cu banii din leafa unor oșteni care erau pe lângă el, cu voia acestora și au stat câtăva vreme cu acei oșteni la mănăstire. Vecinii, care fuseseră cnezi, au cerut lui Mihail vv. să-i scoată de la bir și de la toate mâncăturile și luând asprii de mai sus s-au închinat vecini, iar Mihail vv. a dăruit satul mănăstirii și l-a scos de la bir și de la toate dăjdiile: găleată, fân, bou, oaie, porci, dijmă de albine, cai de olca, cu mare blestem. A văzut domnul și hrisovul lui Mihail vv. și al lui Radu Șerban vv., întărind scutirea satului Costeștii de bir și de toate mâncăturile, ca să fie domnilor pomenire, rugând pe toți domnii să înnoiască această milă".[12]

O altă mărturie despre el apare într-o „carte" a mitropolitului Luca al Țării Românești, din 13 ianuarie 1613, în care ierarhul notează că scrie „această carte a sfintei Mănăstiri Bistrița" pentru o neînțelegere între egumen Teofil cu Pătru și Dobrin din Costești, care

5 Al. PROCOPOVICI, „De la Coresi diaconul la Teofil mitropolitul lui Mateiu Basarab", în: *Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor și foștilor săi elevi*, București, 1927, p. 297.

6 D. GEORGESCU, *Istoria Bisericii...*, p. 88.

7 Pr. Niculae ȘERBĂNESCU, *Biserica Ortodoxă Română de la primele întocmiri creștine pe pământ românesc, la Patriarhie*, București, 2015, p. 527.

8 Veniamin MICLE, *Mănăstirea...*, p. 81.

9 Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești...*, p. 235.

10 †Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noului Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 34.

11 Veniamin MICLE, *Mănăstirea...*, pp. 81, 193.

12 DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului. 1601–1620*, vol. II, întocmit de Maria SOVEJA, Doina Duca-TINCULESCU, Reghina DRAGOMIR, București, 1974, p. 213 (se va cita Catalogul).

susţin că n-au luat bani de la mănăstire când s-a vândut satul. Cercetând însă hrisoavele, „s-a adeverit că s-a vândut satul Costeşti cu toţi rumânii şi rămânând Pătru şi Dobrin de lege şi de judecată s-au dat să fie rumâni mănăstirii ca ceilalţi săteni cu care s-au vândut împreună cu 40.000 de aspri. Au dat mănăstirii cărţile lor de moşie şi de ocină, iar de se va mai afla vreo carte ascunsă să n-aibă credinţă la niciun divan”.[13]

Alte ştiri despre egumenul bistriţean oferă un hrisov, emis în acelaşi an, la 24 februarie, din care rezultă că a achitat, în faţa jupanului Panait, la Râmnicu Vâlcea, o sumă de 1.000 de bani sătenilor Coman şi Dobrin, care trebuiau să-i primească când domnitorul Mihai Viteazul (1593–1601) a cumpărat satul Costeşti. Din acest motiv, marele stolnic a dat carte „părintelui Teofil, ca să ştie că s-a vândut satul Costeşti lui Mihai Vodă”, dar când au numărat suma „le-au lipsit 1.000 bani”. Spre exemplificare, considerăm potrivit să reproducem acest document: „Panait mare stolnic dă carte m-rii Bistriţa şi lui Theofil egumenul, adeverind că s-a vândut satul Costeşti lui Mihai vv. neguţându-se în preţ de 40.000 de aspri, cu tot hotarul şi cu toţi oamenii, iar când au numărat sătenii banii le-au lipsit 1.000 de bani. Acum în zilele lui Radu vv. au venit 2 oameni, Coman şi Dobrin zicând că n-au ajuns banii de ocină şi pentru ei şi domnul i-a trimis la săteni să le dea acea mie de bani. Venind egumenul cu tot satul Costeşti înaintea sa i-a judecat cu ceilalţi boieri şi i-a zis părintelui să le dea acea mie de bani care au lipsit din banii lui Mihai vv. Acesta a dat banii sătenilor, iar sătenii i-au dat celor 2 oameni, înaintea sa şi a tuturor boerilor, rămânând tot satul rumâni”.[14]

La scurt timp, tot în 1613, Teofil a primit în mănăstire vizita lui Radu Mihnea, însoţit de patriarhul Chiril Lucaris al Alexandriei, pe care i-a condus la peşteră, unde se aflau moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul, „mândria şi scutul mănăstirii”. Potrivit documentelor rămase, la stăruinţa sa, voievodul a dispus să se execute o raclă din lemn de cedru, „trainic şi scump”, pentru păstrarea sfintelor moaşte.[15] Lucrată artistic, aceasta are gravată pe capac, în slavoneşte şi parţial în româneşte, următoarea inscripţie, publicată pentru prima dată de Nicolae Iorga şi corectată apoi de profesoul Virgil Cândea: „Acest coşciug l-a făcut domnul nostru, Io Radu voievod, fiul răposatului Ioan Mihnea voievod, când a venit la sfânta Mănăstire Bistriţa, la Sfântul Cuvios Grigorie Decapolitul, în Peşteră. Şi a fost şi cinstitul şi mai mare patriarhul chiar Chiril de la Alexandria. S-a trudit ieromonahul Teofil egumenul”. Racla se păstrează azi la Muzeul de Artă din Bucureşti ca obiect de mare valoare istorică.[16]

13 *Catalogul*, vol. II, p. 259.

14 *Catalogul*, vol. II, pp. 263–264.

15 Nicolae IORGA, *Istoria literaturii româneşti…*, p. 281; Veniamin MICLE, *Mănăstirea…*, pp. 81–82.

16 Veniamin MICLE, *Mănăstirea…*, p. 232.

Prețioase informații ne-a lăsat un alt document, emis patru ani mai târziu, la 11 ianuarie 1617, din care rezultă că Teofil era tot în fruntea mănăstirii de pe valea râului Bistrița. Acum, Alexandru Iliaș (1616–1618) îi întărește sfântului locaș, „egumenului Theofil și tuturor fraților stăpânirea peste satul Costeștii cu tot hotarul, venitul și vecinii, care au fost cnezi, cumpărat de Mihail vv. de la toți megiașii din sat: Miclea cu ceata, Voicu cu ceata, Barbu cu ceata, Popa cu ceata și Oprea al Moașei cu ceata, cu 42.000 de aspri gata. S-au vândut de bunăvoie, iar Mihail vv. a dăruit satul mănăstirii. Când a cumpărat Mihail vv. era la ieșirea lui din țară și fiind la mare strâmtoare și necaz din toate părțile și neavând bani a cumpărat satul cu banii din leafa oștenilor, cu voia acestora și au stat câtăva vreme cu acei oșteni la mănăstire. A dăruit satul pentru întărire și hrană călugărilor, iar domniei pomenire și pe vecinii care au fost cnezi i-a scos de la bir, gorștină de oi, de albine, și de porci, cai de olac, bou, fân, miere, oaie seacă și toate mâncăturile de peste an cu mare blestem. Văzând sus-numitul domn hrisovul lui Mihail vv., al lui Radu Șerban vv. și Radu vv. a lăsat satul Costeștii de toate mâncăturile pentru treaba mănăstirii și ajutorul, întărirea și pomenirea domniei sale”.[17]

Rămâne la conducerea așezământului oltean până în 1619, când a fost înălțat în scaunul Episcopiei de la Râmnic, unde a păstorit până în 1637. Din nefericire, data când va fi fost ales ierarh nu se știe cu precizie. Cercetând izvoarele vremii, preotul Niculae Șerbănescu notează că un hrisov dat Mănăstirii Bistrița de Gavriil Movilă (1618-1620), la 8 ianuarie 1619, nu mai pomenește numele egumenului, ci în text se lasă loc alb, pentru a fi completat, probabil, mai târziu. Cum înaintașul său la Râmnic, Dionisie, se întâlnește prin acte pentru ultima dată la 12 iunie 1617, cunoscutul istoric bisericesc conchide că Teofil a ajuns episcop între această dată și 8 ianuarie 1619, mai sigur în anul 1618.[18]

La Râmnic, s-a dovedit un „ierarh cuvios, un bun și luminat român și neobosit muncitor pentru ridicarea neamului său”.[19] Documentele îl pomenesc pentru prima dată la 12 mai 1619, când voievodul îl trimite să cerceteze, „după dreptate”, o neînțelegere dintre Voica și bărbatul ei, Oprea, cu Stanciul, feciorul lui Sarchiz din Bojoreni, în care cei dintâi îi cereau 8.000 de aspri sau să le lase liberă stăpânirea peste jumătate din moșia din Bojoreni, pe care acesta o avea ca dar de la Constandin, feciorul lui Stroe Carouc, cu care „se înfrățise”. Deși Stanciul îi dăruise suma pretinsă de Voica și bărbatul ei, mama bună și tatăl vitreg al lui Constandin, domnitorul trimite carte „la cinstitul și prea sfințitul arhiepiscopul chir Teofil, ot Râmnic, ca să ia seama, după dreptate cum va afla cu sufletul sfinții sale, fost-au dat Stanciul lui Constandin 8.000 de aspri la acea frăție a lor, s-au n-au dat”. În sprijinul respectivei însemnări, redăm în întregime actul scris la Tîrgoviște: „Gavril Movilă vv., fiul lui Simon Movilă vv., întărește lui Stanciu fiul lui Sarchiz cu fiii stăpânirea peste ocina de la Bojorani, partea lui Costandin fiul lui Stroe Caraochea, jumătate din cîmp, pădure, apă, cu 2 răzoare de vie, vinăriciul din deal, din vatra satului și tot hotarul, ocină de moștenire a lui Costandin. În zilele lui Șerban vv. l-a înfrățit Costandin pe Stanciu, fiul lui Sarchiz, dîndu-i partea lui de ocină și de vie, jumătate, iar Stanciu i-a dăruit

17 *Catalogul*, vol. II, p. 395–396; Veniamin MICLE, *Mănăstirea...*, pp. 81-82.

18 Niculae ȘERBĂNESCU, *Biserica Ortodoxă Română...*, p. 527; Anuarele bisericești îl menționează episcop în 1619, vezi Anuar, p. 297; SFÂNTA MITROPOLIE A OLTENIEI, Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei pe anul 1940, Craiova, 1941, p. 98.

19 Anuar, p. 297.

lui Costandin 8.000 de aspri gata. I-au rămas lui Costandin alte 2 răzoare de vie pe care le-a schimbat mama sa Voica și bărbatul ei, Oprea, cu Stanciu, primind de la acesta 4 răzoare de vie în dealul boieresc. În zilele sus-numitului domn Voica, mama lui Costandin, și bărbatul ei Oprea au ridicat pâră cu Stanciu, zicând că n-a dat Stanciu 8.000 de aspri lui Costandin, fiul Voicăi, la înfrățirea lor, ci a ținut această ocină și vie fără nici un ban și că n-au schimbat cu Stanciu cele 2 răzoare de vie. Cercetînd și judecînd domnul după dreptate și lege cu toți dregătorii i-a dat carte lui Teofil, episcop de Rîmnic, care a adeverit că a dat Stanciu cei 8.000 de aspri lui Costandin și a schimbat Voica și Oprea cele 2 răzoare cu Stanciu și citind domnul cartea episcopului Teofil, în marele divan, dă rămași de lege pe Voica și pe Oprea".[20]

Prezența lui Teofil este menționată și într-un proces al Floricăi, fiica lui Mihai Viteazul, cu soțul ei Preda, pe de o parte, și egumenul Ioan de la Tismana, pe de altă parte, judecat la 11 ianuarie 1622, în care apar, pe lângă mitropolitul Luca, doi vlădici străini, precum și episcopii Râmnicului și Buzăului: „drept aceia vlădicia mea și de împreună cu fratele chir Mathei, mitropolitul (Mireul) și chir Teofil ep(i)sc(o)pu al Râmnicului și chir Efrem al Buzăului și chir Iosfi ip(i)sc(o)pu Greveno [...] și au judecat prinderept și am dat jup(a)nului Predei sulj(ar) și jup(â)nesii lui Floricăi și (coconi)lor lor câți li va da Dumnezeu, să fii lor acei țigani de moșie în vecie neclătești și n(elegă)nații. Iar egumenul Ioan și călugării de la mănăstir(e) au rămas de lege și de judecată dinaintea noastră".[21]

Sugestiv rămâne și actul din 26 iunie 1622, când Teofil participă înaintea domnitorului și a divanului la o judecată între călugării de la Mănăstirea Cotmeana și Necula, mare spătar, care a fost obligat să despăgubească sfântul locaș cu un cal și o vacă cu lapte.[22]

De asemenea, nu poate fi omis hrisovul din septembrie 1622-mai 1623, care ne arată că episcopul a fost martor la o înțelegere între logofătul Sima și Preda, fiul lui Oprea, logofăt din Șirineasa, pentru partea lui de moșie din satul Păușești de Otăsău.[23] La 20 august 1623, Preda și Udrișteadeveresc că au vândut logofătului Sima „casele din Păușești, cu ocina, 9 români, mori și via de jos și a venit acesta să-și aleagă cumpărătura, de față fiind și Theofil, episcop de Râmnic, Veniamin egumenul de la Bistrița și boieri din jur".[24]

20 Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie...*, p. 35; Dan PLEȘIA, „Când a fost înscăunat mitropolitul Teofil al Ungrovlahiei", în: *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXXII (1964), nr. 11-12, p. 1105, nota 19 (se va cita BOR); *Catalogul*, vol. II, p. 499.

21 Magistrand Mircea PĂCURARIU, „Dicasteria și consistoriul Mitropoliei Ungrovlahiei", în: BOR, an LXXVII (1959), nr 7–10, p. 963; DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului. 1621-1632*, vol. III, București, 1978, p. 57.

22 *Catalogul*, vol. III, p. 90.

23 *Catalogul*, vol. III, pp. 99-100.

24 *Catalogul*, vol. III, p. 143.

De reținut documentul din 12 ianuarie 1625, scris de eclesiarhul Efrem, prin care Luca, mitropolitul Țării Românești, împreună cu episcopii Teofil de la Râmnic, Efrem de la Buzău și Iasaf de la Dealu, egumenii și tot soborul Țării Românești, închină Mănăstirea Cotmeana cu toate satele, vecinii, ocinele, țiganii, mori, vii și tot venitul Mănăstirii Cozia, deoarece „aceste mănăstiri sunt zidite și miluite de Mircea marele vv. din 1388".[25]

Sursele vremii arată că la 20 aprilie 1625, voievodul Alexandru Coconul (1623–1627) scrie boierilor care au oieri în județul Vâlcea „că a venit Teofil egumenul și a spus că au mers la sloboziile m-rii Bistrița de le-au numărat oile și le-au luat litrele, tot bani, și de oaie, banul și plocon, poruncindu-le să dea înapoi tot ce-au luat, pentru că a scutit aceste slobozii, după cum au avut scutire și de la alți domni".[26]

Ceva mai târziu, la 9 ianuarie 1626, voievodul împuternicește pe călugării de la Bistrița să mute hotarul moșiei lor din satul Stroești pe ocina Vâlsăneștilor, așa cum a fost înainte de a o împresura logofătul Tudosie. După moartea lui, Teofil „au avut pâră înaintea domnii mele cu satul Vâlsănești și cu popa Micul pentru acest hotar [...] Și au mărturisit egumenul Teofil cu mulți boiari, anume [...] Și au rămas satul Vâlsănești de lege și de judecată de înaintea domnii mele de în devan...".[27] La 10 aprilie 1626, voievodul poruncește logofătului Oprea din Rătivoești și episcopului râmnican să restabilească hotarul satului Stroești și să-l așeze „unde au fost hotarul cel bătrân, de veac, cum citescu cărțile cele bătrâne, căci au fost împresurat de satul Vâlsăneștii acel hotar mai de nainte vreme...".[28]

O altă mărturie elocventă pentru un portret al episcopului Teofil o reprezintă actul din 15 aprilie 1626, prin care Alexandru Coconul scutește satul Costești, care aparținea Mănăstirii Bistrița, de toate dările și slujbele de peste an, precum făcuse cu ani în urmă Mihail voievod. Această decizie a luat-o după ce, în prealabil, „am cercetat domnia mea împreună cu părintele nostru arhimitropolitul chir vlădica Luca al Țării Românești și cu toți arhiereii, părintele chir episcop Teofil al Râmnicului și părintele Efrem al Buzăului [...] și părintele egumen Teofil de la sfânta mănăstire Bistrița".[29] La aceeași dată, voievodul întărește scutirea de dăjdii și slujbe a satului Călimănești, al Mănăstirii Cozia, iar printre martori sunt notați „chir Teofil episcopul Râmnicului" și „părintele egumen Teofil de la sfânta mănăstire Bistrița".[30] Aceste documente date atestă existența a doi egumeni succesivi, cu numele Teofil, la Mănăstirea Bistrița: „Teofil episcopul Râmnicului" și „Teofil egumenul mănăstirii Bistrița" (1620–1626).[31]

Adânc ancorat în realitățile vremii, vlădica este amintit în actele domnești și la 2 aprilie 1627, când voievodul îi întărește Episcopiei de la Râmnic ocină la Plăviceni: „partea doamnei Stanca toată, din câmp și din pădure și din apă și din vecini și din vie și din vatra satului, de pretutindeni, oricât se va alege". Cu acest prilej, el „a adus și a arătat cartea răposatei doamne Stanca de miluire pentru această ocină din Plăviceni înaintea domniei mele în

25 *Catalogul*, vol. III, p. 209; DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, *Tezaur medieval vâlcean. Catalogul documentelor de la Arhivele Statului din Râmnicu Vâlcea (1388–1715)*, vol. I, București, 1983, p. 111 (se va cita Tezaur medieval).

26 *Catalogul*, vol. III, p. 219.

27 ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, (1626–1627)*, vol. XXI, vol. întocmit de Damaschin MIOC, București, 1965, p. 5 (se va cita DRH); *Catalogul*, vol. III, p. 243.

28 *DRH*, vol. XXI, p. 75; *Catalogul*, vol. III, p. 270; Tezaur medieval, p. 112.

29 *DRH*, vol. XXI, p. 82; *Catalogul*, vol. III, p. 271; Tezaur medieval, p. 112.

30 *DRH*, vol. XXI, p. 85.

31 Veniamin MICLE, *Mănăstirea...*, p. 83.

marele divan și înaintea tuturor cinstiților dregători ai domniei mele, de când au fost cursul anilor 7112".[32]

Din cuprinsul unui alt hrisov, rezultă că, la 11 octombrie 1628, Teofil a fost delegat de domnitor la alegerea unor țigani ai „logofătului Paraschivei cu jupâneasa lui, anume Comna", și ai Mariei „jupâneasa comisului lu Anghel". Urmare acestei judecăți, logofetul și jupâneasa „s-au voit și s-au tocmit de bunăvoia lor, de denaintea episcupiei mele. Dereptu aceia le-am făcut carte episcupiia mea, ca să aibă pace unul de către altul...".[33]

Dacă ne vom îndrepta privirea spre hrisovul din 23 mai 1629, aflăm că Alexandru Iliaș (1628–1629) scutește de dăjdii și slujbe satul Corbii de Piatră, din județul Muscel, și Pădureți, care aparținea Mănăstirii Argeș. Această întocmire a fost făcută cu bunăvoința obștească și întărită de binecuvântarea mitropolitului și „încuviințarea multiubitului episcop chir Teofil de la Râmnic și chir Efrem de la Buzău...".[34]

Reținem că, în același an, la 28 noiembrie 1629, patriarhul Chiril al Constantinopolului scrie mitropolitului Țării Românești, episcopilor și preoților despre neînțelegerea dintre Sima logofăt și rudele Elisaftei, soția lui, răposată, pentru satul Grozăvești, de lângă București. Între cei consemnați a fi fost de față, când i-a lăsat soțului ei satul, se afla și „epescopul Theofil de Râmnec, carele a fost în locul răposatului vlădicăi Luca".[35]

Tot aici socotim potrivit să menționăm actul din 7 aprilie 1630, prin care Leon Tomșa (1629–1632) hotărăște modul de alegere a egumenilor la Mănăstirea Cozia (dintre călugării de acolo, iar nu dintre străinii care plătesc mită) și obligațiile lor, după „scrisorile ce sunt puse ca niște legi, ale patriarhului Țarigradului, Ieremia al II-lea". De față la această hotărâre a fost și episcopul de la Râmnic, alături de mitropolitul țării, așa cum se menționează în hrisovul scris de învățatul boier Udrișteș Năsturel.[36]

Cu scopul de a facilita cunoașterea, se cuvine să notăm că peste câteva zile, la 20 aprilie 1630, voievodul a „socotit împreună cu părintele nostru arhimitropolit chir vlădica Grigorie și cu episcopii chir Teofil de la Râmnic și Efrem de la Buzău și cu toți egumenii și cu tot soborul și cu toți cinstiții dregători" să scutească de dări mănăstirile din țară, cu condiția „să se roage lui Dumnezeu, ziua și noaptea, neîncetat, pentru sănătatea domniei

32 *DRH*, vol. XXI, p. 356.

33 Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie...*, p. 36; ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, (1628–1629)*, vol. XXII, vol. întocmit de Damaschin MIOC, București, 1969, pp. 332-333; „Documente", în: Școala și Biserica, X (1907), nr. 11-12, pp. 311-315, vezi https://www.centrulstefancelmare.ro/ro/wp-content/uploads/dyn_doc/Istoria-monahismului-1.pdf, accesat la 13 aprilie 2018 (se va cita ȘB).

34 *DRH*, vol. XXII, pp. 531-532; *Catalogul*, vol. III, pp. 480-481.

35 *DRH*, vol. XXII, p. 692; *Catalogul*, vol. III, p. 518.

36 *Catalogul*, vol. III, p. 348; *Tezaur medieval...*, p. 122.

mele și să pomenească pe domnia mea și pe părinții domniei mele la sfânta, dumeneziască liturghie".[37]

„Smerănnî episcup Theofil Râmniceschi" este pomenit apoi într-o carte din 2 iulie 1630, scrisă de slugerul Tudor nepotului său Vlad, mare logofăt, într-o neînțelegere pe care a avut-o Anghel cu niște judecători din Cremenari pentru o siliște de sat. „Iar noi am căutat împreună cu părintele piscupul și cu Tănasie paharnic și-am adevărat că iaste siliște, nu iaste curătură", cum susțineau judecii.[38]

În aceeași zi, patru boieri, luați de slugerul Tudor, de Dionsie, egumenul de la Cozia, și călugării de la Cotmeana, mărturisesc că unii rumâni din Ciumăgești au devenit liberi înainte de Mihai Viteazul, iar alții după. Cei patru au căutat, împreună cu „cinstitul părinte episcupul Theofil Râmnicesc", să precizeze cum acești rumâni „au eșit de la mănăstire încă mai înainte vreme în zilele altor domnitor bătrâni".[39]

De asemenea, merită să ne reținăatenția hrisovul din 25 iulie 1630, prin care pârcălabul Dobromir și jupâneasa lui Maria i-au vândut marelui vistier Dumitrașco o ocină în Bereni, în prezența lui „Teofil episcopu u Râmnic".[40]

Interesant este hrisovul din octombrie 1630, care arată că patriarhul Constantinopolului, Chiril Lucaris, a consfințit închinarea la Sfântul Mormânt din Ierusalim a satului Poieni, ce aparținea Mănăstirii *Sfântul Gheorghe* din București, scutit de slujbe și dări de Leon Tomșa. Actul respectiv a fost întărit de semnăturile ierarhilor țării, printre care și Teofil de la Râmnic, „cu încuviințarea obștească a sinodului".[41]

Tot aici notăm un alt document, emis la 27 ianuarie 1631, prin care Stanciu din Izbiceni mărturisește despre înțelegerea dintre el și mănăstirile Bistrița și Cozia pentru un schimb de țigănci, în prezența „părintelui episcupul de la Râmnic, chir Theofel".[42] Tot în prezența lui, la 1 martie 1632, megiașii din Câineni se vând rumâni logofătului Sima.[43]

Din cele precizate în actul din 12 aprilie 1632, reiese că mitropolitul Grigorie, episcopul Teofil și alți cleri și dregători au mărturisit în privința testamentului vornicului Dumitru din Mogoșești, care lăsase averea sa jupânesei Maria și fiului ei Bunea, întrucât au avut grijă de el șapte ani după ce și-a pierdut vederea.[44]

---

37 ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, (1630–1632)*, vol. XXIII, vol. întocmit de Damaschin MIOC, București, 1969, pp. 547-548.

38 *DRH*, vol. XXIII, p. 227.

39 *DRH*, vol. XXII, p. 228; *Catalogul*, vol. III, p. 568.

40 *DRH*, vol. XXII, p. 236; *Catalogul*, vol. III, pp. 571-572.

41 *DRH*, vol. XXII, p. 275.

42 *DRH*, vol. XXII, p. 201; *Catalogul*, vol. III, p. 588.

43 *DRH*, vol. XXII, p. 520; *Catalogul*, vol. III, pp. 631-632.

44 *DRH*, vol. XXII, pp. 538-539.

Câteva date sumare despre Teofil ne oferă și actul din 24 aprilie 1632, prin care ierarhul avea să întărească, alături de mitropolitul Grigorie și alte fețe bisericești, zapisul ce stabilea că Mușat, al doilea vistier, lasă, la moarte, Mănăstirii Argeș partea lui din localitățile Mușetești și Nucșoara.[45]

Nu este lipsit de interes să pomenim apoi hrisovul din 15 august 1632, care menționează că paharnicul Stoica, fiul logofătului Teodosie Rudeanu, a vândut niște moșii ale soției sale, pentru a se plăti și a-și scoate copiii de la Leon Tomșa, a căruia mânie se abătuse asupra lui și a fratelui său Vlad, după moartea tatălui lor. Acesta precizează că vânzarea n-a făcut-o „pe vin ca să bea, sau pe curvie, sau pe bir domnesc", ci pentru o datorie a tatălui său. Printre martorii acestui act a fost arhiepiscopul Teofil, alături de unchiul lor, Teofil Cozianu, „i nenea Tănase paharnicul, frate-meu, i nepotu-meau Andrei și verii mei Chisar paharnic, Teodosie spătar, Chirca spătar i Mitrea paharnic".[46]

În urma jalbei monahiilor de la Mănăstirea Slătioarele din județul Vâlcea, Matei Basarab (1632–1654) întărește, la 6 mai 1633, așezământului satul Stolniceni, „a patra parte din câmp, din săliștedin apă și din uscat; un vad de moară cu iazul lui și cu tot ce s-ar mai afla pe acel pământ, deoarece această parte fusese a Ecaterinei, doamna lui Alexandru vv., care o dăduse mănăstirii pentru pomenirea ei". După ce, în zilele lui Simion Movilă, logofătul Pârvu a făcut schimb cu mănăstirea, luând Stolnicenii în schimbul satului Bunești, mai târziu, pe vremea lui Leon, logofătul Vlad a luat satul de la Slătioarele. Din această cauză, vlădica Grigorie, Teofil episcopul și alți călugări au mers la domnitor și s-au jeluit să le dea satul înapoi. Iată ce spune mai pe larg documentul scris la București: „Matei vv., nepot lui Basarab vv., întărește m-rii de călugărițe Slătăneace (Slătioare) satul Stolniceani, a patra parte, cu vad de moară și cu toți rumânii, cumpărătură a doamnei Catrina, a lui Alexandru vv, cel Bătrîn, și când a făcut ea mănăstirea a miluit-o cu această moșie. A ținut mănăstirea moșia în pace pînă în zilele lui Simion vv., cînd a făcut Pârvul logofăt schimb, luând Stolniceanii și dând mănăstirii satul Bunești, iar în zilele lui Leon vv., a luat Vladul logofăt satul Bunești rămânând mănăstirea și fără Bunești și fără Stolniceani. Jăluindu-se călugărițele la Matei vv., și judecîndu-i domnul după dreptate și lege, cu toți dregătorii și cu mitropolitul Grigorie și episcopul Teofil al Râmnicului, a mărturisit singur Teofil călugărul, fratele Pârvului logofăt, că Stolniceanii a fost miluit de doamna Caterina mănăstirii".[47]

Din alte însemnări ce ne-au rămas cu privire la activitatea episcopului Teofil, știm că la 8 mai 1633, domnitorul întărește stăpânirea Episcopiei

45 *DRH*, vol. XXII, p. 551.

46 I. C. FILITTI, *Cu privire...*, p. 449.

47 *Tezaur medieval...*, p. 128.

peste niște vii de la Drăgășani, în urma unei judecăți cu spătarul Andrei Rudeanu. Întrucât viile au fost vândute fără știrea ierarhului pentru 6.000 de bani, Matei Basarab a hotărât să „fie volnicu părintele ipiscopul a da aceste 6.000 de bani lui Andrei spătar înapoi păntru acele vii și să fie ale sfintei ipiscupii cum este și altă moșie ohabnică [...] pentru că n-au avut nimeni nicio treabă să cumpere în satele și în moșiile sfintei ipiscupii".[48]

După cum indică izvoarele timpului, câteva zile mai târziu, la 20 mai 1633, domnitorul întărește logofătului Bunea o ocină cu rumâni la Grădiștea de Jos, din județul Vlașca. Această hotărâre se baza pe cărți mai vechi, printre care cea „a părintelui episcop Teofil de Râmnic".[49] Dar mai bine să lăsăm hrisovul să glăsuiască: „Matei vv., nepot a lui Basarab vv., întărește lui Bunea logofăt ocină în satul Grădiștea de Jos, jud. Vlașca, cât a ținut Dumitru Zemțea vornic, cu luncă, vii și cu rumânii: Dragomir viierul, Vălsul și frații lui – Petica, Socol și Tatul –, Dobre Cătăramă și alții, cumpărată de Dumitru vornic, în zilele lui Mihai vv., și cât a fost în viață a spus ca după moartea lui să ierte pe rumâni, ca să-l îngrijească și să-l hrănească cât va fi în viață. Apoi, fiind bolnav, luîndu-i și vederea în 7 ani, l-a îngrijit fiul său, Bunea logofăt, împreună cu mama acestuia, Maria, și văzând că rumânii nu l-au îngrijit cu nimic, a vândut ocina lui Bunea logofăt, cu [...] aspri gata. Apoi, rumânii s-au ridicat cu pâră cu Dumitru vornic, în divan, în zilele lui Leon vv, zicând că nu i-a iertat, cum le-a făgăduit, iar el a mărturisit că nu i-a iertat fiindcă nu a avut îngrijire de la ei, rămânând rumânii în seama lui Bunea. În zilele lui Matei vv., după moartea lui Dumitru vornic, rumânii au ridicat din nou pâră în marele divan, cu Bunea logofăt, zicând ei că nu s-au vândut lui Dumitru vornic și nici i-au fost rumâni, ci au vândut numai o parte de moștenire, și domnul le-a dat lege 12 megiași, pe răvașe domnești, ca să jure că nu s-au vândut rumâni, nici i-au fost rumâni, și la zi ei au venit cu lege de au jurat. Bunea logofăt, văzând că au jurat strâmb, a luat din divan lege peste 24 de boieri, pe răvașe domnești, cum este obiceiul țării, și la zi a strâns legea deplin în marele divan și a scos și cărțile lui Dumitru vornic de cumpărătură de la Mihai vv., ale lui Șerban vv., zapisul lui Dumitru vornic, făcut lui înaintea divanului, cartea lui Teofan, patriarhul Ierusalimului și cartea mitropolitului Țării Românești, Grigorie, și a episcopilor Theofil, al Râmnicului, și Efrim, al Buzăului, cu mare afurisanie și blestem. A fost ispravnic la jurământ Calciul mare portar, rămânând rumânii de lege și judecată. A trimis domnul de au prădat pe cei 12 megiași jurători, luînd de la fiecare cîte 6 boi, cum este legea țării".[50]

Dincolo de această consemnare, la 20 mai 1633, domnitorul întărește „m-rii Strâmbul pe rumânii Neagul și fratele său, [...], fiii Oancei din Prodilești, moștenire de la ctitorii ei, căci în zilele lui Alexandru vv., fiul lui Radu vv., aceștia s-au răscumpărat de rumânie de la Mardarie egumenul, fără știrea ctitorilor, iar în zilele domnului, ctitorii – Constandin mare postelnic (ginere răposatei doamne Elina, a lui Șerban vv.) și Socol clucer (al doilea din Cornățeani) – au aflat că s-au răscumpărat de la Mardarie și cu banii lui a cumpărat mănăstirii niște ocină. Domnul nu l-a crezut

48 ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, (1633–1634)*, vol. XXIV, vol. întocmit de Damaschin MIOC, Saşa CARACAŞ, Constantin BĂLAN, București, 1974, p. 76.

49 *DRH*, vol. XXIV, pp. 111-112.

50 DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului. 1633–1639*, vol. IV, întocmit de Marcel-Dumitru CIUCĂ, Doina Duca-TINCULESCU, Silvia Vătafu-GĂITAN, București, 1981, pp. 54-55.

pe Neagul și a trimis de a venit Mardarie înaintea lui și a mărturisit că n-a luat mai mult de 6.000 aspri de la aceștia, fără știrea ctitorilor, și i-a cheltuit pe treburile lui, fiind de față, în divan, și mitropolitul Grigorie, Teofil episcopul Râmnicului și Efrim episcopul Buzăului. A adeverit domnul, cu toți dregătorii, că nu este volnic egumenul să răscumpere rumânii și dedinele mănăstirii fără știrea ctitorilor, rămânând Neagul de lege și judecată".[51]

Pe de altă parte, nu putem să trecem sub tăcere documentul din 26 iulie 1633, prin care domnitorul întărește eliberarea din rumânie a sătenilor din satul Dobriceanii Măglași, județul Vâlcea, pedepsind pe paharnicul Chisar, care a încercat să-i rumânească. Deși comisul Chirca, tatăl lui Chisar, se tocmise cu sătenii să-i scoată de la magle, de la Ocna Mare, nu i-a scos, ci le-a dat numai 125 de ughi, „dinaintea părintelui de Theofil de Râmnic și dinaintea boierului domniei mele jupan Gherghie fost mare logofăt", ispravnic și cămăraș la Ocna Mare. Drept urmare, „a dus satul Dobricenii la Ocnă 40 de oameni din jurul locului, de au mărturisit cele de mai sus. Chisar paharnic n-a vrut să-și ia banii înapoi, ci a fugit și a venit din nou cu pâră, a treia oară, și judecându-i domnul și citind cartea lui Theofil și a lui Gherghie logofăt, l-a ajuns legea și judecata pe Chisar de a luat de la satul Dobriceani cei 125 de ughi, și i-a luat domnul toate cărțile. Deoarece n-a ascultat de cartea domnului și a sărit asupra lui Dumitru a prod, l-a bătut în divan «foarte mult», cu 300 de toiege, și l-a scos din divan cu mare rușine, oprindu-i și pentru gloabă și închizîndu-l în temniță, făcând satului carte peste cartea de rămas; dacă va mai scoate Chisar cărți pentru Dobriceani, să nu creadă".[52]

O altă însemnare despre Teofil apare la 6 ianuarie 1634, când Matei Basarab întărește „m-rii Govora, peste Olt, și egumenului Meletie Machidoneanul, tipograful, satul Govora, ce este aproape de mănăstire, slobod de dajdie, miere, ceară [...], pentru că ea a fost clădită de moșii și strămoșii domnului. Ajungând vremea dărăpănătoare, toate satele s-au tulburat și au fugit în ținuturi străine și venind Matei vv. Domn, dăruindu-l împăratul cu sceptrul Valahiei, văzând destoinicia lui Meletie, i-a dat mănăstirea, ca să o îndrepte. Acesta s-a trudit și a adunat niște oameni ce au fost fugiți, rumâni din satele mănăstirii, din Glodul, Bârsești, Ivănești, Mihăești, Nănești, Stoiceni și alți oameni străini din alte părți, în acest sat. Această întocmire a făcut-o domnul în ziua Bobotezii, înaintea soborului tot, a mitropolitului Grigorie, a episcopilor, Teofil al Râmnicului, Efrem al Buzăului și alții, și a tuturor egumenilor de la toate mănăstirile, a tuturor dregătorilor domnului, și să fie Meletie egumen până la moartea sa".[53]

51 *Catalogul*, vol. IV, p. 55.

52 *DRH*, vol. XXIV, pp. 170-172; *Catalogul*, vol. IV, pp. 77-78; *Tezaur medieval...*, p. 131.

53 *Catalogul*, vol. IV, p. 106.

Evocăm și actul din 19 aprilie 1634, când, domnitorul, întărind mănăstirilor Tutana și Cotmeana câte o jumătate din satul Mogoșești, pe Argeșel, cu rumânii, în urma unor judecăți, episcopul Teofil, mitropolitul Grigorie și egumenul Vasile de la Bistrița au mărturisit înaintea lui că „au tot stăpânit sfintele mănăstiri Tutana și Codmeana satul Mogoșești pe din două”.[54]

Pe firul acestor atestări, episcopul Teofil este pomenit apoi într-un hrisov din 10 iulie 1634, semnat la București, în care, alături de Grigorie, mitropolitul Țării Românești, episcopul Efrem al Buzăului și toți egumenii închină metoc „mănăstirii Ivera de la Sfeta Gora m-rea Stelea din orașul București, cu locul, moșiile și prăvăliile din București, cumpărate de Stelea spătarul [...] În zilele lui Mihail vv., venind Sinan pașa cu mulțime de turci de au robit și stricat țara, arzînd toate bisericile și mănăstirile din toată țara, a ars și m-rea Stelea, rămânând pustie 30 de ani, pînă în zilele lui Leon vv. Vlădicindu-se Grigorie, care a fost de postrig născut la Ivera, și văzînd-o pustie, stricată și arsă, fiind numai zidul, și sulgerie domnească, a nevoit cu milostenie de pe la neguțători și creștini și cu osteneală și învățătură, căci de la Mitropolie nu s-a cheltuit nici un ban și nici n-a lucrat cu rumânii Mitropoliei, ci numai cu milosteniile amintite mai sus și cu patrahirul, a făcut-o cum a fost dintâi și cu case, pimnițe (și mori și grădini), cu vie, dând-o din nou călugărilor de la Ivera metoh, cum a fost din zilele lui Mihnea vv. Tot așa au dat și Leon vv. și Matei Basarab vv., cu cărți din 1630 (7138) și 163<4> (714<2>). Blestem.[55]

Alte însemnări prețioase ne oferă actul din 20 iulie 1634, când mitropolitul, episcopii și șase boieri din diavan au hotărât în pricina dintre Dumitrașco și Ivașco, fiii lui Stanciul din Cepari, cu Maria din Albești, care, omorând doi țigani, îl acuzase că a luat „1.000 de galbeni de aur ai doamnei Marghita, mama lui Gavril vv. și alte scule, ca să-și scoată capul ei de la pierzare”[56].

Întipărit în memoria vremii a rămas și hrisovul din 1 noiembrie 1634, care menționează că episcopul Teofil a judecat împreună cu domnitorul și mitropolitul Grigorie o neînțelegere între jupâneasa Maria, fiica lui Staico, postelnic în Bucov, cu ginerele ei, Nedelco, fost mare armaș și fiica ei Frujina, pentru niște sate și moșii. Jupâneasa Maria a tocmit în divan ca, după moartea ei, toate să le primească Elina, fiica sa, și ginerele Iane spătarul, „căci ei au avut milă și o caută la bătrânețe”.[57]

Mai mult, la 15 aprilie 1635, „preosveaștenomu arhiepiscop chir Teofil Râbniceschi” dă o carte Mănăstirii Govora, care arată că Radu „portariul din Râmnic” și jupâneasa Apostola au dat mănăstirii „un loc de casă cu pimniță cu grădină, cu tot cât să alege până la uliță. Și iaste acestu locu ce se scrie mai sus lângă moara Govorii, la oraș la Râmnicu”.[58]

La 5 mai 1635, domnitorul dă slugerului Mitrea, fiul lui Ștfan, logofătul din Mihăiești, județul Vâlcea, să-i fie ocină în acest sat, „însă partea lui Stoian, fratele lui Iarciul, pentru că aceasta a fost cumpărată de Ștfan de la nepoții lui Stoian”. Deoarece Meletie Macedoneanul, egumenul Mănăstirii Govora, a spus că această ocină este a sfântului așezământ, șase boieri au s-au adunat înaintea episcopului Teofil,

54 *DRH*, vol. XXIV, pp. 114-115.

55 *Catalogul*, vol. IV, p. 172.

56 *DRH*, vol. XXIV, pp. 442-443; Catalogul, vol. IV, pp. 177-178.

57 *Catalogul*, vol. IV, p. 206.

58 ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, (1635-1636)*, vol. XXV, vol. întocmit de Damaschin MIOC, Maria BĂLAN, Ruxandra CĂMĂRĂȘESCU, Coralia FOTINO, București, 1974, p. 68; *Catalogul*, vol. IV, p. 240.

de „au cercetat și au văzut cărțile vechi și au adeverit cu sufletul lui". Drept urmare, s-a stabilit ca slugerul să primească partea nepoților lui Stoian, iar Govora cealaltă jumătate, partea lui Iarciu, fratele lui Stoian. [59]

„Chir Teofil Râmniceschi" este pomenit apoi la 10 mai 1635, când mitropolitul Grigorie dă o carte spătarului Ianiu și jupânesii lui Elina, fata jupânesii Maria din Bucov, „ca să fie în pace și slobozi de acum înainte de către cumnatu-său Nedelco paharnicul și de către jupâneasa lui, Frujina, pentru o pără și gâlceavă ce au avut ei în zilele lui Leon voevod și acum în zilele domnu nostru Io Matei Băsăraba voevod pentru niște zestre...".[60]

Noi date aduce zapisul din 23 mai 1635, prin care călugărul Rafail și fratele lui, Leul, au dăruit Mănăstirii Brâncoveni, din județul Olt, partea lor „de ocină den satu den Robănești și cu un schitișor ce am avut acolo la Vlașca". Printre martorii acestei donații a fost și „preacinstitul părintele episcopul chir Teofil Râbniceschi".[61] Nu trebuie nesocotit nici zapisul dat o zi mai târziu, la 24 mai, care anunță că Badea și Danciul din satul Brătășanii au închinat 40 de pași de moșie ctitoriei brâncovenești, martor fiind și „părintele nostru chir Teofil Râmneceschi".[62]

La toate acestea adăugăm un zapis, semnat de mitropolitul Grigorie și episcopii Teofil și Efrem, la 1 septembrie 1635 – 31 august 1636, prin care s-au întărit câteva mori și grădini Mănăstirii Stelea, vechi metoc al Mănăstirii Ivir, „pustiită de atâta vreme" și „mitropolia să nu aibă nicio treabă cu morile".[63]

Preocupat din ce în ce mai mult de înzestrarea Episcopiei Râmnicului cu noi moșii, la 25 februarie 1636, vlădica Teofil a cumpărat o ocină și un vad de moară în apa Râmnicului de la Stanciul și Voico, fiii „popei lui Ghin, ot Bojorani", cu „8.000 de bani și un bou". În urma acestei vânzări, aceștia solicitau să le scrie și pe tatăl lor „popa Ghin" la pomelnic, „că așa ne-am tocmit".[64]

Pentru a contura cât mai corect personalitatea lui, considerăm necesar să consemnăm și documentul din 20 aprilie 1636, prin care domnitorul întărește Mănăstirii Govora, „săracă și fără nici un venit din nicio parte", satul Glodul din apropiere, în prezența patriarhului Teofan al Ierusalimului, a mitropolitului Grigorie și a episcopilor Teofil și Efrem, „ca să fie această miluire statornică și de întărire și călugărilor pentru hrană și de trebuință".[65] Tot în aceeași zi, Teofil dă carte „ca să fie acest sat al

59 *DRH*, vol. XXV, pp. 85-86; *Catalogul*, vol. IV, p. 245; *Tezaur medieval...*, p. 138.

60 *DRH*, vol. XXV, p. 89; *Catalogul*, vol. IV, p. 247.

61 *DRH*, vol. XXV, p. 97; *Catalogul*, vol. IV, p. 250.

62 *DRH*, vol. XXV, p. 98; *Catalogul*, vol. IV, p. 251.

63 *DRH*, vol. XXV, pp. 133-134; *DRH*, vol. IV, p. 386; *DRH*, p. 131.

64 Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie...*, p. 36; DRH, vol. XXV, pp. 236-237; *Catalogul*, vol. IV, p. 311.

65 *DRH*, vol. XXV, pp. 266-267.

mănăstirii, Glodul, în bună pace de toate, numai să dea dijma și gorștina și vinăriciul Mănăstirii Govorii, partea domnească, cum scrie și în hrisovul domniei lui".[66] De reținut și actul, cu aceeași dată, prin care, patriarhul Ierusalimului, Teofan, împreună cu domnitorul, mitropolitul țării, episcopii Teofil și Efem și egumenii mănăstirilor, „în ziua de Paști, dă carte cu blestem pentru scutirea dată de domn satului Glodul al Mănăstirii Govora de toate mâncăturile de peste an: dijmă, gorștină și vinăriciul, partea domnească, din acel sat să fie al Mănăstirii Govora, iar egumenul și călugării să nu primească alte oi, stupi sau râmători străine din țară, între bucatele satului, ca să le scutească".[67]

Grija sa deosebită față de cei păstoriți iese în evidență și la 29 aprilie 1636, când Matei Basarab scutește de dări satul „Muereasca ot sud Vâlcea", pentru că „m-am milostivit de i-am ertatu pentru voia părintelui prea sfințitului Theofil episcopschii mitropolit Râmnicului ca să fie de acum înainte sfintei mănăstiri slobozie, să fie de ajutoriu sfintei mănăstiri, ca să fie pomană domnii mele".[68] La 20 mai 1636, Teofil primește pentru Episcopie un hrisov, în care se confirmă stăpânirea peste satul Muereasca, județul Vâlcea, primit de la Preda Brâncoveanu, în schimbul satului Hrastul, județul Dolj, pe care îl stăpânea mai înainte. Deoarece Episcopia nu putea să stăpânească satul de pe Dunăre, „de la baltă", căci îi era departe, s-a înțeles cu marele spătar să cumpere satul Muereasca, pe care să-l primească apoi la schimb. Acesta l-a cumpărat de la locuitori, „cari au fost oameni judeci" și care s-au vândut să fie rumâni, cu tot neamul lor și cu moșia lor, în schimbul a 250 de galbeni, plus 60 de galbeni, drept bir. La rândul ei, Episcopia a luat în stăpânire acest sat, cu consimțământul moșnenilor vânduți, care s-au bucurat, „cu mic cu mare", că au fost dați „la sfânta mănăstire la episcopia de la Râmnic, la părintele Teofil", fiindu-le „mai aproape". Actul de consimțire poartă data 10 mai 1636, iar cel de vânzare 18 mai 1636. Peste două zile numai, acest schimb a fost întărit de domnitorul Matei Basarab, care a permis să stăpânească satul Muereasca „sfânta episcopie a Râmnicului" și „părintele Chir Teofil episcopul Râmnicului", iar Hrastul „cinstitul dregătoriu" jupânul Preda.[69]

Nu în ultimul rând notăm că, la 29 iulie 1636, Teofil era tot episcop, deoarece dă o carte Mănăstirii Tismana, „pentru niște rumâni ai sfintei mănăstiri, că au avut egumenul Theodosie pâră cu niște boiari anume Stoica de în satu de în Șomănești". Prin aceasta erau iertați, dacă „li se

66 *DRH*, vol. XXV, p. 268.

67 *Catalogul*, vol. IV, p. 327.

68 *DRH*, vol. XXV, p. 277; *Catalogul*, vol. IV, p. 331-332.

69 Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie...*, pp. 36-37; *Anuar*, p. 297; Dan PLEȘIA, *Când...*, pp. 1102-1104. *DRH*, vol. XXV, pp. 297-298, 308-311, 314-316.

va cădea să rumânii de la sfânta mănăstire pre dereptate", și blestemați și afurisiți, „de vro face vreo fățărie și hitlenie".[70]

În calitate de episcop, Teofil a îndeplinit și unele misiuni diplomatice. De pildă, în 1630, el a făcut parte din delegația trimisă de boierii țării în Transilvania, ca să-l înștiințeze pe Aga Matei din Brâncoveni despre alegerea sa ca domn.[71] Aici trebuie reținut faptul că Leon Vodă, alesul Porții din 1629, venise în Țara Românească în 1630, însoțit de un număr mare de greci din Fanar, care-l susținuseră. Înlăturând toate „obiceiurile țării" și „bunele rânduieli", au adus „legi rele și apăsătoare, mărind unele dări fără măsură", care au determinat locuitorii să plece peste Dunăre, spre Turcia, sau în Transilvania ori „rătăceau în Carpații transilvăneni, precum animalele sălbatice". Astfel, spre sfârșitul lunii octombrie 1630, mulți dintre boierii însemnați, care ocupaseră odată dregătorii civile și militare, au fugit în Transilvania, prin pasul Vulcan, fiind primiți prietenește și cu onoruri de Gheorghe Rákóczy, principele Transilvaniei. Printre cei mai de seamă dintre fugari era și Aga Matei, prefect al ținutului Romanați, unde se aflau moșiile sale. Deși domnul Țării Românești le-a trimis solii și scrisori, promițându-le amnistia și încetarea abuzurilor, abia a treia delegație, formată din vlădica Teofil și vornicul Hrizea din Bălteni, s-a întors cu condițiile pe care fugarii le puneau pentru revenirea lor în țară.

La scurt timp, episcopul Râmnicului a participat la adunarea obștească din iulie 1631, în care Leon a luat măsuri pentru izgonirea grecilor din țară. Convocând „toată țeara, boiari mari și mici, și roșii și mazilii și toți slujitorii", pentru a cerceta împreună de unde „atâta sărăcie și pustiire țerii", adunarea a hotărât să anuleze „legile rele" și să-i alunge pe autorii lor.[72] Printr-o „legătură și jurământ mare", săvârșindu-se ceremonia afuriseniei de către noul mitropolit, Grigorie, un român pus chiar de Leon, și de episcopii Teofil și Efrem de la Buzău, s-a hotărât scoaterea vinovaților și întoarcerea „legilor și obiceaelor bune" de la „Domnii bătrâni ce li se fericează viiața lor". Pe când roșii, scutiți de orice dijmă, aveau să dea numai câte 40 de ughi de lei, în două rate, la Sfinții Gheorghe și Dimitrie, de fiecare „cal", adică unitate de cavalerie, cuprinzând mai mulți oameni, birul „popilor" era hotărât la 60 de ughi pe an. Suma destul de mare ne ajută să înțelegem cât erau de împovărați în vremea abuzurilor, când dădeau, pe lângă dările omului de rând: „bir de lună, găleată cu fân, bou, oaie seacă, cal, miere, ceară", și dări speciale, „împrumutul" și „banii de

70 *DRH*, vol. XXV, pp. 445-446.

71 Atanasie MIRONESCU, *Sfânta Episcopie...*, p. 35; Anuar, p. 297; Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești...*, p. 235; Drd. Ioan V. DURĂ, „Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab", în: BOR, an. LXXXXIX (1971), nr. 5-6, p. 578; Dan PLEȘIA, *Când...*, pp. 1106 (În 1631, Leon Tomșa îl trimite în Ardeal la Matei Aga, iar solia sa trebuie să fi cuprins mai multe îndemnuri de îmbărbătare, decât sfaturi de supunere).

72 Ion SÂRBU, *Relațiile externe ale lui Matei Vodă Basarab*, Timișoara, 2005, pp. 16-17.

cununie". Totodată, s-a luat hotărârea ca monahii străini, „cari au cumpărat mănăstirile de le-au făcut metoaşe, ca să li ia venitul, să-l scoată de în ţeară, şi arginturile, şi moşiile", să fie înlăturaţi, aducându-se în schimb „călugări rumâni, cum au fost de veac", care să administreze bine averea încredinţată. În acelaşi timp, a fost înlăturată şi simonia pentru obţinerea eparhiilor: „Mitropolia, episcupiile, egumeniile să nu se schimbe pre mită, ce să fie pre sobor". Patriarhul nu va mai putea „trimite aicea în ţeară nici episcop, nici egumen", ci doar va lua la cunoştinţă pentru a întări pe cel ales: „Prea cine va aleage ţeara şi Sfatul vlădică sau egumen, acela să fie, ci numai să tremiţă la patriarhul, să dea blagoslovenie, cum au fost de veac".[73] „După jurământ", Leon îşi încheie hrisovul, din 23 iulie 1631, semnat de el şi de opt dregători ai săi, astfel: „călcat-am acele obicee rele şi le-am pus domnia mea toate jos şi am scos acei greci streini den ţeară afară, ca pre nişte nepriateni ţerâii fiindu".[74] Cu opt zile înainte, Leon Tomşa semnase un alt hrisov, în care arăta măsurile pe care le ia pentru îndreptarea relelor provocate de grecii veniţi în ţară, hotărând printre altele: „grecii ce vor avea moşii aici în ţeară şi dobitoc şi-l va fi fămeia şi casa într-altă ţeară, de se va scrie în cetele ţerii şi va trage nevoe cu ţeara, ei să lăcuiască aici în ţeară, iar carii nu se vor scrie, ei să fie lepsiţi de ţeară şi să li se ia moşiile şi bucatele pre seama domnească".[75]

În iarna anului 1632, Teofil a făcut parte, alături de mitropolitul Grigorie şi alţi „popi", din delegaţia care a mers la Constantinopol, pentru ca Poarta să îl confirme pe Matei Vodă în scaunul Ţării Româneşti.[76] În acelaşi an, o delegaţie impunătoare îl condusese la Abaza-paşa din Nicopole, care l-a confirmat din propria-i putere pe cel ales în calitate de domnitor al Ţării Româneşti, îmbrăcându-l cu caftan.[77]

La 14 octombrie 1632, sosiseră la Constantinopol scrisorile sale şi o solie grandioasă, compusă „din mulţi boeri şi clerici", care au făcut o declaraţie împotriva recunoaşterii lui Radu, fiul lui Leon Tomşa, ca voievod al lor, deoarece acesta ar fi „prea tânăr, neexperimentat şi neîndemânatic", şi, de aceea, incapabil de a guverna ţara.[78] În 1640, într-o însemnare pe o *Evanghelie* dăruită Patriarhiei de Alexandria, Matei Basarab va porunci să se scrie că „a fost ales domn al Ţării Ungrovlahiei de tot norodul, clerici şi laici, de arhonţi şi de strategi, la anul 1632".[79] De altfel, într-un jurământ de fidelitate faţă de domn, redactat în limba maghiară, găsim această succesiune: „Noi, vlădicii din Muntenia, împreună cu toţi episcopii şi boierii mari şi mici, şi cu toată nobilimea împreună cu toate trupele ei etc...".[80]

73 N. IORGA, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. I, Bucureşti, 2012, pp. 310-311; Al. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol şi cu celelalte Biserici Ortodoxe", în: BOR, an. LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 921; N. STOICESCU, *Matei Basarab*, Bucureşti, 1988, p. 18.

74 *DRH*, vol. XXIII, pp. 411; Ion SÂRBU, *Relaţiile...*, p. 17.

75 *DRH*, vol. XXV, pp. 407.

76 Pr. N. I. ŞERBĂNESCU, *Mitropoliţii Ungrovlahiei*, în: BOR, an. LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 775; N. STOICESCU, *Matei Basarab*, Bucureşti, 1988, p. 18.

77 *Istoria Ţării Româneşti. 1290–1690. Letopiseţul cantacuzinesc*, ed. critică de C. GRECESCU, D. SIMONESCU, Bucureşti, 1960, pp. 100-101.

78 Dr. Nicolae STOICESCU, *Matei Basarab*, Bucureşti, 1982, p. 33; Ion SÂRBU, *Relaţiile...*, pp. 21-22. Gr. POPESCU, P. GRIGORIU, *Matei Basarab şi Vasile Lupu*, Bucureşti, 1970, p. 20.

79 N. STOICESCU, *Matei Basarab...*, p. 26, nota 84.

80 Ion SÂRBU, *Relaţiile...*, p. 154, nota 41.